

Falchs

47

Grup de divulgació
de la història de Fals

FULLS DE DIVULGACIÓ DE LA HISTÒRIA DE FALS

ABRIL 2008, NÚMERO 47

Mas Bastardes (els orígens)

Els primers personatges que porten el nom de Bastardas en aquests verals els trobem en un protocol notarial datat el maig de 1281. Un tal Bernat de Bastardes, habitant a la ciutat occitana de Tolosa, al lloc dit "la Garda", que era fill i hereu de Guillem de Bastardas, va renunciar al cens de mitja quartera d'ordi i 6 diners en moneda, que Bartomeu de Bastardas de Fals satisfia al seu pare per unes terres cedides. El dia 7 de les kalendas de setembre de 1283, Bartomeu de Bastardas va quedar a deure 52 sous, per raó d'un ase que havia comprat a Manresa. El 1291, Pere de Bastardas de Fals va reconèixer al seu sogre Bernat de Sala, també de Fals, que li havia satisfet 80 sous del dot de la Ròmia, muller del Pere i filla del Sala.

El 1284 es documenta Berenguer Bastardas, marit d'Elissendis. El juny de 1320, Francesc de Bastardas i Maria, de Fals, van manllevar al jueu Josep Baró 54 sous, compromentent-se a tornar el préstec el dia de la Mare-de-Déu d'Agost, junt amb un interès de 18 diners. El setembre d'aquell any qui va visitar la botiga del jueu va ser el matrimoni Ferrer de Bastardas i Eulàlia, els quals van demanar 111 sous, a tornar al cap d'un any. L'interès pactat va ser de 22 sous, la qual cosa representa un interès anual del 20%. El gener següent el jueu els va deixar 132 sous més amb les mateixes condicions.

En un pergami que es troba a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, datat el 27 de setembre de 1328, Ramon Folch, per la gràcia de Déu Vescomte de Cardona, va donar instruccions a Berenguer çà Font, el seu "saig" dins del territori de Fals i Castelltallat, de respectar el dret que tenia Bernat de Falchs de cobrar les parts de les collites que li pertocaven del masos Sant Andreu, Comallonga i Bastardes. El "saig" era un funcionari judicial a les ordres del senyor feudal.

El 1340 es va casar Pere Bastardas, fill del difunt Pere, amb Ròmia, filla de Bernat i de Ròmia, la pubilla del mas Draper del Gual de Manresa. En casar-se amb una noia de posició, el Pere va adoptar el cognom Draper del Gual. El 1346, Bernat de Bastardas va consignar al seu germà Pere Draper un parell de bous rogencs i un ase de pèl ros. El 1395 va fer testament Geraldona, muller d'Amat Bastardas. Va deixar diners a diverses esglésies de les rodalies i va fer una contribució per sufragar un calze per l'altar de Sant Mateu, a condició que el calze fos de plata. Uns mesos més tard va fer testament Amat Bastardas, ja vidu de Geraldona, que s'anomena amo del mas Bastardes. Aquest document, actualment perdut, és doncs el més antic que fa referència expressa a la propietat del mas en qüestió.

Cada vegada que surt citat el mas Bastardes s'especifica que és de la parròquia de Sant Mateu i del terme de Fals. Normalment sol correspondre el territori d'un municipi amb el d'una parròquia, però en aquest cas, i també en el del mas Sant Andreu, no és així. Aquestes heretats es troben a la part nord del terme de Fals, llindant amb el terme veí i molt més allunyades de l'església de Sant Vicenç que de la de Sant Mateu, la qual cosa explica el fet que les divisions administrativa i eclesiàstica no coincideixin. De fet, aquests masos, i algun altre de la zona, tenien la seva pròpia parròquia, la de Sant Andreu de Bages, encara que posteriorment va acabar sent una sufragània de Sant Mateu.

A continuació trobem dos fills de l'Amat, el Bartomeu i el Bernat. El Bartomeu era l'hereu i el 1419 va comprar per 11 lliures a Jaume Montesquiu, de Sant Joan de Vilatorrada, un mas situat dins de la parròquia de Sant Andreu, el qual estava subjecte al Benefici de Santa Eulàlia de Cardona. En el document hi ha un espai en blanc allà on hi havia d'haver el nom del mas. Suposem que és el mas rònc anomenat "el Maset", que va estar sempre més vinculat al mas Bastardes.

El 1431 el Bartomeu va fer tractes amb el mercader Bernat Seguí i li va comprar una mula de pèl rogenc. En va pagar 35 florins d'or, fraccionats en dos anys. El 1433 va declarar que devia 35 florins a Guillem de Soler Bos de Fals, d'acord amb una acta dipositada a la rectoria. La seva darrera aparició documental va ser el 1439, en un conflicte entre molts pagesos de la zona, on surt al costat del seu fill Joan Bastardas.

El seu germà Bernat va aconseguir del procurador de la vídua de Galzeran de Sentmenat, l'arrendament de les rendes de tot el terme de Fals durant un període de tres anys, començant el 1425. També hi anava inclosa

l'exploració del Molí de Fals, un dels actius dels Sentmenat que generava més guanys. L'arrendament es va pactar pel preu de 60 lliures i 10 sous cada any, una quantitat certament elevada. El 1428 Bernat Bastadas va comprar al mercader Jaume Sarta de Manresa tres masos a Joncadella. El mas Besora tenia cases habitables, però els masos Copons d'Olius i Camit (?) estaven ensorrats. El preu de venda va ser de 100 lliures, i li va caldre els avals del seu germà Bartomeu, de Francesc Sala de Fals i de Galzeran dels Molins de Sant Martí de Torruella. En instal·lar-se a Joncadella, va ser conegut com Bernat Bastadas, àlies Besora, i el seu fill ja es va dir simplement Pere Besora.

Joan Bestardes va casar-se amb una dona anomenada Blanca, de la qual només se sap que va fer testament el 1454. El 1459, Joan Bestardes de Fals, parròquia de Sant Mateu, juntament amb Joan Martí, de Claret dels Cavallers, van pagar 10 lliures que devien a Maurici de Peguera, donzell, de la ciutat de Manresa. El 1461 va fer acte de presència a la plaça de Sant Mateu i allà, en presència de testimonis, va declarar que estava disposat a satisfer a Joan Garriga de Sant Salvador de Torruella allò que li devia en concepte de soldada. El rector va aixecar acta de tal declaració d'intencions.

El Joan va testar el 25 d'agost de 1465. Va fer marmessors a Jaume Rovira, de la parròquia de Sant Andreu, i al seu fill i hereu Antoni. Al final del testament va adjuntar una llarga llista de pagesos amb els deutes corresponents. No va durar gaire més, perquè el 1467 el seu fill Antoni Bastardes, que era major de 20 i menor de 24 anys, ja constava com hereu del mas. També va heretar un mas a Camps anomenat el Puig de la Vall. El mas estava sota el domini de la Pabordia de la Beata Maria de Caselles, que en rebia una gallina i 17 sous de cens. Com que no li interessava mantenir-lo, l'Antoni va restituir el mas l'abril de 1469 a Jaume Torra, canonge de la Seu i Prepòsit de Caselles.

El 1475 es va casar la Bàrbara, filla del difunt Joan, amb Joan de Caldoliver, fuster de Manresa. Es va fer càrrec del dot l'Antoni, germà de la núvia, qui, a més de 35 lliures, va donar-li un llit parat.

L'Antoni Bastardes no era pagès ni s'estava al seu mas, sinó que era traginer i residia a Manresa. Per raó del seu ofici havia de tractar amb animals. Així, el 1503 va vendre's a Bartomeu Cererols una mula de pèl roig pel preu de 14 florins, i el 1506 en va comprar una de negra al traginer Francesc Fabrès per 26 florins d'or.

Les terres de Fals les tenia llogades, tal com es pot veure en un contracte d'arrendament de 1506. Va cedir per 9 anys el seu mas a Bartomeu Otzet, de la parròquia de Sant Feliu de Monistrol, terme del Castell de Calders, a canvi de 30 lliures i que aquest li lliurés cada any 4 quarteres de froment bo el dia de la Mare-de-Déu d'Agost. Van quedar que si l'Otzet volia fer obres havia de demanar permís a unes persones de confiança que va designar el Bastardes. A continuació, l'Antoni es va gastar una part dels diners del lloguer per satisfer al pareire Sebastià Pertusa 20 càrregues de vi que li havia venut.

El 23 de març de 1510 va fer testament Antoni Bastardes. Era vidu de la Rosa i estava casat en segones núpcies amb Magdalena. Va demanar ser enterrat al Carme, en una

tomba pròpia que tenia a la capella de Sant Salvador. Va fer hereu a Francesc, que tot just era un nen, mentre que a la filla Agnès, ja vídua del fuster Jaume Agrament, li va deixar 15 sous pels drets de legítima. Al final del testament va fer memòria que tenia un deute de 4 lliures i 4 sous amb un mercader de Barcelona, en penyora del qual el mercader tenia una copa de plata de 8 unces de pes.

La seva dona Magdalena va fer dos testaments. El que va fer el novembre de 1503 té un valor històric, perquè va disposar que es construís un oratori, de pedra i calç, al cap de la pujada del rieral del Cardoner, venint del monestir de Montserrat, en el camí de Santa Caterina, en el qual fos venerada una imatge de la Beata Verge Maria. En aquest oratori, anomenat de la Guia, s'hi va aturar a fer oració uns anys després sant Ignasi de Loyola, i diu la llegenda, que la Mare-de-Déu li va assenyalar la cova on havia de fer penitència pels seus pecats, cova que es trobava a l'altre banda del riu, just davant de l'oratori sufragat per la Magdalena. El darrer testament el va fer el 1521, i lògicament, va fer hereu a l'únic fill Francesc.

Aquest Francesc no tenia cap intenció de viure a la casa dels avantpassats, perquè tenia l'ofici de pareire de llana i es considerava ciutadà de Manresa. El 20 de maig de 1512, amb el permís de la seva mare, va perllongar l'arrendament del mas Bastardes a Bartomeu Otzet per nou anys més, amb les mateixes condicions anteriors. El 7 de juny de 1516, el Francesc, amb el consentiment de sa mare, que en servava l'usdefruit, i de la seva germana Agnès, va vendre's Bastardes a Miquel Puigdellívol, de Castelltallat. En va treure 70 lliures, i en el document de compravenda se cita que hi ha una altra masoveria o mas rònec vinculat a Bastardes, anomenat el Maset.

El comprador era un dels fills del mas Puigdellívol i portava l'àlies "Vilalta", perquè menava les terres i s'estava en una casa dita així. Melcior Puigdellívol, possiblement un fill o un germà del Miquel, va anar a viure a Bastardes en casar-se el 1516 amb Margarida Bastardes, germana del Francesc que havia venut el mas. El 28 de setembre de 1538 el Miquel va passar el mas a Melcior, àlies Bastardes. Així, la sang dels que havien adquirit per compra l'heretat es va barrejar amb la dels propietaris originals.

El 1550, el Melcior i la Margarida van casar el seu fill Miquel amb Magina, pubilla del mas de les Coves de Sallent. El 1554 van casar el Melcior amb Coloma Comadaran, de Sant Llorenç Savall, i van nomenar-lo hereu. Però alguna cosa deuria passar, perquè en els capítols matrimonials

del Valentí, un altre fill, signats quatre anys després, els pares van donar l'herència al Valentí.

En els testaments del Melcior i la seva dona, fets el 1553 i 1582, el nou hereu ja es anomenat Bastardas àlies "Puigdel·lívol". Era un fet força corrent en aquells temps un semblant canvi de nom, perquè el nom de la casa tenia més força que el cognom de les persones.

Valentí Bastardas va casar-se el 1558 amb Magdalena Casas, àlies Bonsfills, de Vallmanya, que va venir acompanyada d'un dot de 60 lliures. El 1566, Valentí va comprar a carta de gràcia per 10 lliures una peça de vinya i oliveres, dita el Comellar de la Solana, al seu veí Joan Oliveres de la Costa. L'any següent va dictar testament al rector de la seva parròquia i segurament va morir aquell mateix any.

Va venir llavors Anton Bastardas Casas, el seu fill, però sembla que estaven passant una mala època, perquè la propietat estava empenyorada a un tal Miquel Mas, àlies Puigdel·lívol. Això se sap per un document de 1578, en el qual Miquel Mas cedeix a Anton Bastardas tots els drets a canvi de pagar-li la quantitat de 250 lliures barceloneses.

Anton Bastardas, àlies Puigdel·lívol, va fer capítols el dimarts 24 d'abril de 1576 amb la donzella Magina Rabassa. La Magina era un bon partit perquè era l'hereva del mas Rabassa de Sant Mateu de Bages. Com que la noia era òrfena de pare, per casar-se va necessitar el permís dels seu avi Valentí Roig i del seu oncle Valentí Rabassa, els seus tutors, i també l'autorització del senyor del terme, l'Il·lustre Senyor Don Berenguer de Peguera. Els tutors de la pubilla van incloure la següent clàusula en els pactes prematrimonials: *...ab pacto y conditio que ell sia tingut e obligat durant entre ells lo present matrimoni cognominarse del seu cognom de rebassa en tots los actes y negocis seus...* El nuvi va comptar amb el consentiment del seu oncle matern Magí Bonsfills, de Vallmanya, de la seva mare vídua, i de la seva àvia. No faltava al final dels capítols aquella clàusula que prevenia que cap dels contraents es tirés enrera abans de passar per la sagristia. Consistia en una garantia monetària o "arres" que cada part es comprometia a pagar a l'altra en cas d'incompliment del contracte, perquè els capítols matrimonials no són més que això, un contracte comercial per assegurar les finalitats del matrimoni i que no té res a veure amb l'amor o altres sentiments de caire insubstancial i efímer. En aquesta ocasió les arres van ser fixades en 300 lliures.

El 1589 hi va haver una disputa entre l'Anton i el seu veí Joan Coma, de Camps, per unes peces de terra anomenades "Obaga de l'Om" i "Alou de Montserrat", que els dos pretenien. Es va acabar amb una sentència que va donar la raó a l'Anton.

L'Anton i la seva muller van tenir set o vuit fills. El 1607 van casar la Magina amb Joan Riudor, hereu del mas Riudor de Sallent, després d'oferir-li un dot de 400 lliures, una quantitat gens menyspreable. La Madrona la van donar a Joan Domingo, i encara hi havia una altra noia, l'Anna, de qui no en sabem res.

L'Anton era el fill gran, i després venien el Mateu, el Cristòfol i el Jacint. El Jacint, es va casar el 1635 amb una noia del Gaspar Torra, que en aquell temps era el possessor

del mas Grau del Sebastià.

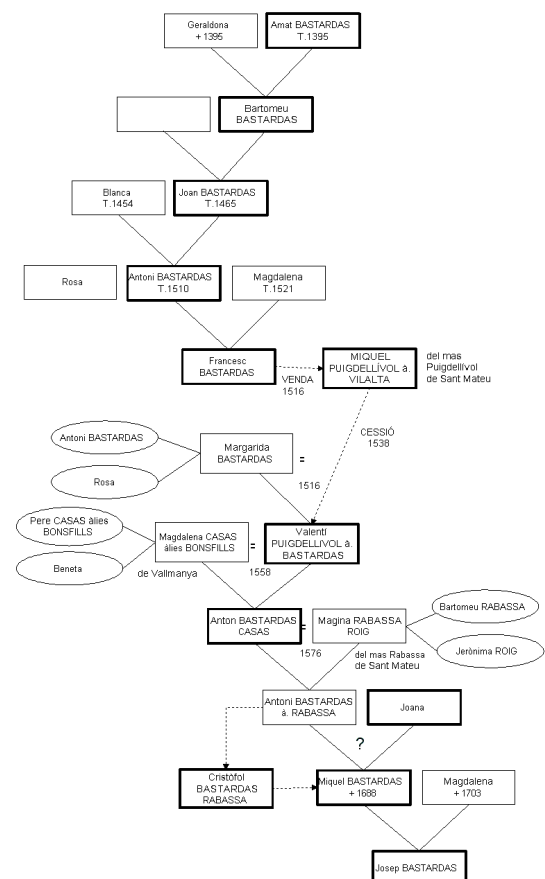
En el testament que va fer l'Anton Bastardas a la rectoria de Sant Mateu el 27 d'abril de 1628, va ordenar la creació d'un aniversari per misses de 15 lliures de capital.

El seu successor, l'Anton, va esposar una dona dita Joana, i sembla ser que només va tenir filles. Tenim notícia de la Coloma, casada el 1638 amb Miquel Camprobí de Salelles, i de la Maria, casada el 1647 amb Oliver Massot, un emigrant occità. Quan es va celebrar aquest darrer enllaç, l'Anton no hi va poder assistir, perquè ja criava malves al cementiri.

A partir d'aquí no queda clar qui va quedar al capdavant de l'heretat Bastardes, perquè en els documents surten diverses persones vinculades al mas. Així, el 1639 Mateu i Cristòfol Bastardas, els germans de l'Anton, van comprar les herbes dels masos Comabella, Fontanet i Campserver a Mateu Carner de Sant Mateu, per poder-hi pasturar animals de llana, 40 cabres i una bèstia grossa. El 1646 els dos germans van tornar un préstec de 200 lliures a Salvador Lluçà de Castellolí. En un document de 1647 i un altre de 1658, Cristòfol Bastardas és qualificat com a amo de la propietat.

A continuació arriba Miquel Bastardas, fill del Mateu, segons un document, i fill de l'Anton, segons el capbreu que s'esmenta més avall. Caldrà esperar a recollir noves dades per poder aclarir aquesta confusió.

Quan es casa amb Magdalena el 1677, ja consta com a propietari de Bastardes i de la Rabassa de Sant Mateu. L'agost de 1683 es va desplaçar a Cardona, atenent a la crida del capbreu general del terme. Va manifestar que

Fragment de làpida encastat a la paret

posseïa 1.200 jornals de terra, el mas principal, i un mas rònc dit el Maset, i que per això pagava anualment un cens al Duc de dues gallines i vuit punyeres de civada. Va reconèixer també que pagava delme al senyor del terme de Sant Mateu, primícia al rector de la parròquia i a la Pabordia de Caselles, i que també pagava cada any dues gallines i dos quartans de gra al senyor Abat de Montserrat. Això demostra que la situació dominical d'aquest mas era complexa i ben diferent de la resta de masos del terme.

En un dels pocs llibres sacramentals que s'han conservat a la parròquia de Sant Mateu hi consten els òbits del Miquel i la seva muller. El 21 de setembre de 1688, entre les 4 i les 5 de la tarda, morí Miquel Bastardas, hereu dels masos Bastardes i Rabassa. Va ser enterrat l'endemà amb l'assistència de 18 capellans. En el funeral es van donar 16 sous per coques a cada capella. El dia u de febrer el nou hereu, Josep Bastardas, va abonar al rector 4 lliures pels drets de terratge del seu pare difunt.

El 2 d'agost de 1703 va ser soterrada Magdalena, la vídua del Miquel. Havia fet testament el 16 de gener del mateix any, i "no pogué rebre el viatich per estar impedida del coll".

Cal advertir finalment que una bona part de la informació utilitzada per confeir l'article que estan llegint, i dels altres dos que van sortir abans, no prové de fonts directes, sinó del llibre "Els Bastardes: Estudi genealògic d'una família catalana", publicat el 1991 per Alfred Pérez Bastardas, pertanyent a la branca barcelonina dels Bastardas. L'autor va fer un excel·lent treball de recerca amb la documentació conservada per la família, a més dels arxius notariais i parroquials.

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Arxiu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falchs.